

Hoge Raad is onverbiddelijk in haar eindoordeel door te stellen dat 'waar vele verzuchtingen van de regering absoluut terecht zijn, men met deze autonome probatiestraf kiest voor een complex, onoverzichtelijk, incoherent en bovenal kostelijk¹⁰ systeem' (HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, 2013, 4). De regering verwijst uitvoerig naar de analogie met de wet betreffende de autonome werkstraf en naar de voorstellen van de Commissie HOLSTERS. De Commissie HOLSTERS formuleerde het voorstel tot invoering van probatie als autonome straf echter binnen een duidelijk uitgewerkte visie over de straftoemeting, waarbij voorgesteld werd wettelijk voorgeschreven algemene strafdoelen en straftoemingsprincipes te hanteren. Een dergelijke algemene en coherente visie op straftoemeting ontbreekt voor het invoeren van probatie als autonome straf. Men vertrekt vanuit de visie van de Commissie HOLSTERS en maakt een selectie uit de voorstellen¹¹, waardoor de coherentie van de visie verloren gaat. Door het overhaast invoeren van wetswijzigingen en nieuwe strafvormen die een grote impact kunnen hebben op

de huidige straftoemeting, neemt men risico's en creëert men hiaten. Een bijkomend voorbeeld betreft het nieuwe wetsvoorstel tot invoering van elektronisch toezicht als autonome straf¹². Ook hier *kan* de rechter 'aanwijzingen geven omtrent de concrete invulling' en de veroordeelde aan 'individuele bijzondere voorwaarden (niet nader gespecificeerd) onderwerpen *indien deze absoluut noodzakelijk zijn om het risico op recidive te beperken en indien deze noodzakelijk zijn in het belang van het slachtoffer*'¹³ (evenmin nader gespecificeerd). Bepalingen die m.i. op (of net over) de grens van willekeur balanceren. Het is alvast uitkijken naar de verdere uitwerking en eventuele invoering van deze wetten.

Referenties

COMMISSIE HOLSTERS (2003). *Eindverslag van de Commissie strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting. Deel II: Straftoemeting*. Brussel: Federale Overheidsdienst Justitie.

DUPONT, L. (1998). Proeve van een voorontwerp van beginselenwet gevangeniswezen en tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen. In L. DUPONT (Ed.), *Op weg naar een beginselenwet gevangeniswezen* (p. 15-229). Leuven: Universitaire Pers Leuven.

¹² Kamer van Volksvertegenwoordigers (2013). Wetsvoorstel tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf. *Parl. St. Kamer 2013-14. DOC 53 1042/006* (23 december).

¹³ Eigen cursivering.

¹⁰ De opvolging en begeleiding van de autonome probatiestraf vergen meer administratie, waardoor de kosten hoger zullen oplopen (HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, 2003, 3).

¹¹ Verschillende elementen uit het voorstel van de Commissie HOLSTERS werden niet behouden, zoals het loskoppelen van de probatie van de opschorting en het uitstel of de mogelijkheid tot het geven van de opdracht een maatschappelijke enquête uit te voeren (COMMISSIE HOLSTERS, 2003).

MAATSCHAPPELIJKE DIENSTVERLENING / SOCIAL WORK

Mensen zonder papieren en recht op maatschappelijke dienstverlening *Irrationale effecten van een 'succesvolle' bestuurslogica*

Leo Van Garsse^a

^a Assistent, Vakgroep Sociale Agogiek, UGent; Vrijwillig wetenschappelijk medewerker, Leuvens Instituut voor Criminologie, KU Leuven (Corresp.: Leo.vangarsse@ugent.be).

Over de betrekkelijkheid van mensenrechten

Hoe universeel zijn de mensenrechten precies? Het is een vraag waarop men niet kan ant-

woorden met een goedkope boutade. Het lijdt geen twijfel dat de Verenigde Naties met de afkondiging ervan in 1948 een stijlbreuk hebben willen maken met het verleden. Het mens-zijn als dusdanig werd wereldwijd verbonden aan rechten waarop sindsdien ten aanzien van de overheden een aanspraak mogelijk is, ongeacht wie men is, de plaats, het tijdstip en de omstandigheden waarin men zich bevindt. De mens als legitieme 'maat van alle dingen' is als venster op de wereld niet eens zo nieuw. Echo's ervan horen we reeds bij de oude Grieken, en al zeker tijdens de Franse Revolutie en in de onafhankelijkheids-

verklaring van de Verenigde Staten van Amerika. De grote breuklijnen zijn al evenmin te vinden in de inhoud van wat er dan precies als onvervreemdbaar aan het mens-zijn naar voor wordt geschoven. Gloednieuw is vooral het perspectief van waaruit de huidige mensenrechten werden geformuleerd: vanuit de mensheid aan de mensheid. Hiermee is het UVRM – in ambitie althans – ver verwijderd van de ambivalentie in ‘Les droits de l’homme *et du citoyen*’. Maar niettemin houdt ook een organisatie als de ‘Verenigde Naties’ een spanning in stand tussen universaliteit enerzijds en de nationale soevereiniteit, als de context voor de dagdagelijkse operationalisering ervan, anderzijds. De mensenrechten zijn hiermee misschien universeel bespreekbaar, maar allerminst individueel afdwingbaar. Ze dienen lokaal te worden geoperationaliseerd en zijn voor hun uitvoerbaarheid in belangrijke mate afhankelijk van hun maatschappelijk draagvlak. In België heeft de wetgever met de OCMW-wet van 1976 het recht op menselijke waardigheid geoperationaliseerd tot een recht op maatschappelijke dienstverlening (art. 1, OCMW-wet 27.07.76) dat in artikel 57 van dezelfde wet omschreven wordt als een dienstverlening waartoe niet de staat, maar de *gemeenschap* gehouden is. Menselijke waardigheid werd hiermee verbonden aan ‘cultuur’, te begrijpen als een dynamische evenwichtsoefening tussen elkaar beconcurrerende belangen en waarden in een gegeven sociaal-politieke context.

‘Ontraden’ als humanitair beleid

Binnen de sociaal-politieke context, zoals we die vandaag beleven, is het vluchtelingenprobleem een thema dat de ‘common sense’ van onze gemeenschap al jaren op de proef stelt. Niet zonder reden heeft de huidige Staatssecretaris voor Asiel en Migratie het op deze ogenschijnlijk marginale thematiek met stip tot populairste Vlaamse politica weten te schoppen. In haar beleidsbrief van 3 december 2013 (www.deblock.belgium.be/nl.asiel-migratie-opvang) komt de vluchtelingenproblematiek geheel bovenaan te staan. Dit gebeurt met de triomfantelijke boodschap dat het aantal asielaanvragen het voorbije jaar voor het eerst sinds 2008 significant is gedaald, de procedure gevoelig werd ingekort en het

aantal plaatsingen in de opvangvoorzieningen kon worden teruggedrongen ten voordele van een accent op vrijwillige terugkeer. Gewezen wordt op de succesvolle ontradingcampagnes, waarvoor de staatssecretaris zich, geregeld zelfs in persoon, naar het buitenland begeeft om in andere landen te gaan uitleggen waarom een vlucht naar België geen goede oplossing is. Verder zijn er voortaan de officiële lijsten van ‘veilige landen’. Wie van daaruit asiel komt vragen maakt bij voorbaat nauwelijks kans. De door de bevolking gesmaakte sleutelwoorden in deze aanpak zijn ‘duidelijkheid’ en ‘efficiëntie’: men weet voortaan waar men aan toe is en de procedures voor asielaanvragen kunnen fors worden ingekort. In zeker opzicht kan men dus van een succesvolle aanpak spreken. We nemen, tot tegenbericht, trouwens aan dat het beeld dat bij de ontradingcampagnes aangaande de integratiekansen voor asielzoekers in België werd opgehangen realistisch was en als dusdanig een tegengewicht tegen mogelijke leugenachtige informatie vanwege mensenhandelaars. In die zin kunnen de acties van het staatssecretariaat onder humanitair beleid worden gerangschikt. Tegelijk echter rijzen vragen bij een beleid rond mensenrechten dat er bovenal op gericht blijkt het beroep erop te beperken en te ontraden. Kan een gemeenschap als de onze zich dergelijk beleid permitteren? Deze vraag is enerzijds ethisch van aard, waarbij de morele verantwoordelijkheid van de westerse samenlevingen ten aanzien van individuen en groepen van elders in het vizier komt. De kwestie stelt zich echter sociaal-politiek. Hier is de vraag wat deze hertaling van de vluchtelingenproblematiek in de dalende cijfers in tabellen van geregistreerde asielaanvragen en toegekende verblijfstoelatingen aan het eigenlijke probleem oplost, wegduwt en/of uitstelt. De recente beelden van de rijen verdronken migranten op het Italiaanse eiland Lampedusa spreken in dat verband tot de verbeelding over wat zoveel mensen uit zoveel verschillende landen drijft tot het nemen van een risico van dergelijke omvang. Mogelijk gaat het achterliggende probleem verder dan de dubbelzinnigheid in het migratiebeleid van de Europese lidstaten. Het actuele ‘succes’ van een duidelijker beleid zou in dit verband slechts op

de korte termijn en voor binnenlands gebruik gelden en eerder getuigen van lacunaire blindheid dan van politieke wijsheid. De problematiek is echter te ernstig en te complex om zich te laten herleiden tot een spel van 'voor' of 'tegen'.

Het vluchtelingenhuus: recht op menselijke waardigheid als radicaal uitgangspunt

We zochten de confrontatie met de geschetste problematiek dicht bij huis en gingen op bezoek bij Pol VAN CAMP en Dirk DE VIS van de vzw 'Recht op Migratie' te Leuven (info: www.rechttopmigratie.be). We troffen hen in het 'vluchtelingenhuus' te Wilsede waar de vereniging sinds begin dit jaar instaat voor kort verblijf van een achttal vluchtelingen. De vereniging heeft haar wortels rond 2006 toen een groot aantal asielzoekers in hongerstaking ging met het doel van de Belgische autoriteiten een algemene regularisatie af te dwingen. Een vijftal sterk geëngageerde vrijwilligers sloten zich hierbij aan en verenigden zich nadien in een 'Comité voor Recht op Migratie'. Ten aanzien van de hierboven besproken problematiek ging dit comité aanzienlijk verder dan een pleidooi voor versoepeling van erkenningsvoorwaarden voor asielzoekers of een verbetering van de leefomstandigheden in de gesloten asielcentra. Wat men voorstond was de consequente toepassing door de overheid van het recht van ieder mens, van waar ook afkomstig, om op zoek te gaan naar een veilige en menswaardige leefsituatie. Na jaren lobbywerk en informatiecampagnes wilde het comité de eigen principes ook zelf op een tastbare wijze omzetten in praktijk. De onmiddellijke aanleiding hiertoe was de gedwongen stopzetting van een kraakactie waardoor een grote groep 'sans papiers' op straat kwam te staan. De oprichting van eigen opvanghuis kwam er begin 2012. In 2013 volgde de stichting van de vzw. Pol VAN CAMP wordt me voorgesteld als voorzitter van de vereniging. Hij heeft vele jaren ervaring met vakbondswerk en met sociale strijd. Toen in 2003 een groep Afghanen in volle oorlogsperiode een uitwijzingsbevel kregen, ging hij een eerste keer mee in hongerstaking. Sindsdien is hij, samen met de andere stichters van het genoemde comité, geheel en al op de vluchtelingenproblematiek betrokken. Dirk DE VIS heeft vele jaren er-

varing in Brazilië waar hij als missionaris zestien jaar lang hoe dan ook vreemdeling was in een ander land. Na zijn terugkeer in België was hij actief in de Brusselse Begijnhofkerk, een begrip voor asielzoekers als een van de plaatsen waar ze op momenten van acute crisis nog welkom zijn. De Vis raakte er betrokken bij een kleinschalig initiatief voor opvang van thuislozen, waaronder voornamelijk vreemdelingen. Hij woonde er tot het huis niet langer kon worden gehuurd. Sinds de opstart woont hij als vrijwilliger in het vluchtelingenhuus en coördineert de praktische werking, die geheel en al met vrijwillige inzet en via private giften in stand gehouden wordt. De vzw heeft zijn visie en uitgangspunten doorgepraat en uitgeschreven in een uitvoerige nota (www.rechttopmigratie.be). Uitgaande van het recht op een menswaardig bestaan wordt hierin verzet aangetekend tegen elke vorm van criminalisering van migratie. Ieder mens heeft daarom het recht op zoek te gaan naar de plaats en de omstandigheden die toelaten aan dit recht toe te komen. De vzw acht daarom het opsluiten van migranten vanwege hun migratie volstrekt onverenigbaar met de fundamentele rechten van de mens. Men pleit in die zin voor open grenzen, al koppelt men dit principe ook aan de plicht van de migrant zich via onderwijs in de plaatselijke taal en de bereidheid tot arbeid maximaal voor zijn integratie in te spannen.

(Méér dan) een daad van verzet

Men is zich bewust van de feitelijke onhoudbaarheid van deze stelling. België kan inderdaad niet elke vluchteling opvangen. Maar anderzijds vindt men het actueel gevoerde beleid in België en in Europa nog verregaande in zijn onhoudbaarheid. Het getuigt volgens de vzw van een koppige weigering de problemen, via een internationale politiek consequent gericht op mensenrechten, bij de wortel aan te pakken, hier en in de landen van herkomst. De vereniging is niet bereid zich in dit verband door allerlei officiële excuses over de economische crisis en overheidsbeloften van eigen concrete actie te onthouden.

Deze actie concentreert zich met het vluchtelingenhuus uitsluitend op asielzoekers van buiten de Europese Unie die geen verblijfsvergunning

hebben en nergens anders onderdak vinden. Die kunnen er in principe voor een drietal maanden terecht, soms met een waterkans zich in die periode alsnog te regulariseren, maar doorgaans slechts als rustpunt om te kunnen beslissen wat hen te doen staat. Met de opvang van deze mensen balanceert het hele initiatief op de rand van de strafbaarheid. Al wordt dat door Pol VAN CAMP meteen gerelativeerd. Artikel 77 van de Vreemdelingenwet maakt inzake strafbaarheid van bijstand aan mensen zonder verblijfsvergunning immers een uitzondering wanneer die hulp of bijstand vooral uit humanitaire overwegingen verleend wordt. Een aantal ervaringen sterken VAN CAMP in de overtuiging dat de medewerkers van het vluchtelingenhuis niet echt gevaar lopen te worden vervolgd.

'De Leuvense politie vond vorig jaar in een leegstaand appartement een jonge moeder met een baby. De baby was verwaarloosd en werd soms alleen achtergelaten. De politie zelf bracht moeder en kind naar het vluchtelingenhuis. En verder: niemand minder dan staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie Maggie De Block reikte op 17 juni voor Welzijnszorg de 14e 'Prijs Armoede Uitsluiten' uit aan 'De Kraamvogel', een Antwerps expertisecentrum kraamzorg. Het bekroonde project richtte zich naar zwangere vrouwen van kansarme groepen, inzonderheid vrouwen zonder papieren.'

Dergelijke ervaringen bevestigen de medewerkers van het vluchtelingenhuis in de overtuiging dat hun werk, hoe controversieel ook, wezenlijk aansluit bij een maatschappelijke behoefte en complementair is aan het werk van andere instanties in maatschappelijke dienstverlening aan de meest kansarmen in onze samenleving. Vaak blijken het onder de asielzoekers ook vooral de meest kwetsbaren te zijn die door de vzw worden opgevangen: mensen met een ziekte of handicap, of moeders met kinderen.

VAN CAMP en DE VIS zijn overigens de eersten om toe te geven dat hun aanbod structureel weinig verandert, tenzij dan als signaal van verzet vanuit de samenleving tegen een aanslepende hypocrisie inzake het recht op menselijke waardigheid. In dat opzicht is het vluchtelingenhuis voor de vzw geen doel op zich, maar een middel

op een tastbare en geloofwaardige manier verzet aan te tekenen.

'Tegenwoordig word je als politicus geprezen omdat je beleid aanleiding geeft tot statistieken met minder asielaanvragen, minder erkenningen, minder gezinsherenigingen, meer uitwijzingen en meer opsluitingen van vluchtelingen. Is dat iets om fier op te zijn op een moment dat de wereld overal in rep en roer staat?'

Brengt het huidige beleid, met zijn kortere procedure en zijn grotere duidelijkheid, dan volstrekt geen zoden aan de dijk? VAN CAMP en DE VIS zien hiervoor vele indicaties, al betwisten ze de cijfers over de terugval in de asielaanvragen niet. Het jaar 2009 is in de ontwikkeling van de asielproblematiek volgens hen een sleutelmoment. Het was het jaar van de aangekondigde 'grote regularisatie' maar ook van de grote opvangcrisis. Voor 2009 viel het leeuwendeel van de regularisaties via de discretionaire bevoegdheid van de minister en quasi zonder vastliggende criteria. VAN CAMP spreekt over een periode van pure willekeur. Maar hierdoor kwamen er ook tienduizenden naar België afgezakt in de hoop toch maar aan papieren te geraken. Er gingen toen vanuit alle politieke hoeken stemmen om orde op zaken te stellen. Dit mondde uit op een eenmalige regularisatie van wie hetzij een arbeidscontract had, hetzij kon bewijzen meer dan vijf jaar in België te vertoeven. Sindsdien echter is de situatie van de asielzoekers er volgens mijn gesprekspartners over het algemeen in realiteit spectaculair op achteruit gegaan, ondanks de mooie statistieken

Gevangen in paradoxen en dilemma's

Voor de opgevangen vluchtelingen zelf is het verblijf in het huis als tijdelijke oplossing volgens VAN CAMP en DE VIS doorgaans zeer belangrijk. Ze komen er tot rust en ervaren respect en genegenheid. Ze kunnen hun toekomst bespreken en krijgen praktische hulp bij hun procedure. Al is het maar voor enkele maanden, ze zijn weer iemand. Maar in de feitelijkheid is het voor de meesten niet veel meer dan een overstap naar een verdwijnen in de illegaliteit.

Concreet betekent dit dat men afhankelijk wordt van de solidariteit binnen informele netwerken

waarbinnen de immigranten uit bepaalde regio's elkaar vinden. Afhankelijk van de mensen die men daarbij als vluchteling al dan niet tegenkomt weten sommigen zich in deze situatie behoorlijk te handhaven, terwijl anderen wegwijzen in isolement. Veel blijkt in de praktijk af te hangen van de bevolkingsgroep waartoe men behoort. Voor allen geldt dat ze in een situatie verkeren van volkomen rechteloosheid, wat hen bijzonder kwetsbaar maakt voor allerlei vormen van uitbuiting en misbruik. Ongetwijfeld komt een klein deel van hen in de criminaliteit terecht, soms uit pure noodzaak, of in een wanhoopsdaad om toch door de overheid te worden 'gezien'. Hoe dan ook riskeren zij voortdurend te worden aangehouden en uitgewezen en hebben dus alle belang bij een zekere 'clandestiniteit'. Na hun vertrek uit het vluchtelingenhuis komen de meesten wel nog af en toe op bezoek voor een gesprek en wat advies. Maar ze staan wel op eigen benen.

De korte duur van de aangeboden opvang blijkt voor de initiatiefnemers een bijzonder moeilijk punt. Tijdens het verblijf zet men bij de vereniging alles op alles om voor de bewoners toch nog aan een verblijfsvergunning te geraken, al wordt dat steeds moeilijker. De Vis herinnert zich dat in zijn Brusselse periode voor elk van de bewoners uiteindelijk een inkomen en één of ander statuut kon worden bekomen. Nu is dat op ruim een jaar tijd voor enkelingen onder de 23 opgevangen personen kunnen gebeuren. Vroeger was er misschien willekeur, maar nu wordt nog nauwelijks geregulariseerd. Of dat ook betekent dat het aantal asielzoekers feitelijk afneemt valt te betwijfelen, al zijn hierover geen harde gegevens. Wat men wel weet is dat het vluchtelingenhuis sinds de start in 2012 permanent volzet is. De voorbije maanden moesten wekelijks gemiddeld een viertal nieuwe aanvragen worden geweigerd.

De aanvragen komen overwegend van het lokale CAW, maar paradoxaal zeer geregeld ook van OCMW's, van de sociale diensten van ziekenhuizen en zelfs van de politie. Dit gegeven houdt onder meer verband met het feit dat de wet de overheid verplicht om onder de vluchtelingen de ouders met minderjarige kinderen van opvang te voorzien. Maar er is meer aan de hand. De

verwijzers zijn over het algemeen mensen die zelf het contact met de asielzoeker hebben gehad en het, tegen de regels in, gewoon niet over hun hart kunnen krijgen iemand de straat op te sturen. Het gevolg is dat de publieke instanties doorgaans perfect weten wie er in het vluchtelingenhuis verblijft, maar er tegelijk niemand komen uit weghalen, tenzij voor onmiddellijke gedwongen repatriëring. Dat gegeven heeft niet enkel met mededogen te maken.

'Men wil gewoon kosten besparen. Want ach, als men écht illegalen wil vinden dan hoeft men maar met een paar combi's aan het Noordstation in Brussel te gaan staan, en men heeft er op één dag een paar honderd! Dat weten ze bij de politie natuurlijk ook! Maar dan zitten ze met die mensen, en ze kunnen er gewoon nergens mee terecht. Je kan iemand nu eenmaal niet zomaar van het éne moment op het andere op een vliegtuig zetten, want ook daar zijn procedures voor.'

Dit argument gaat in het bijzonder op voor landen waarmee België geen uitwijzingsakkoord heeft, een gegeven dat sommige asielzoekers dan weer proberen gebruiken om uitwijzing te verhinderen of te vertragen: wie kan immers bewijzen waar ze écht vandaan komen?

Ten slotte ziet men bij het vluchtelingenhuis ook een politiek argument voor de ambivalentie in de strikte toepassing van de vreemdelingenwet.

'Men weet bij de overheid ook wel dat de bevolking massale deportaties van al die mensen niet zou verdragen. Ze pakken het daarom liever subtiel aan door de aanwezigheid van die mensen feitelijk te gedogen.'

Deze ambivalentie kan het initiatief van het vluchtelingenhuis echter onmogelijk verzilveren in overheidssteun.

'Je kan dus gerust zeggen dat we met onze opvang op een rare manier de overheid zelfs nog van dienst zijn. Maar dat ga je natuurlijk van die kant niet horen, tenzij off the record. Wat we immers doen is misschien wel 'humaan' maar blijft toch in tegenspraak tot wettelijke voorschriften. We hebben van welke overheid dan ook nog tot op vandaag nog geen cent gekregen!'

Tegelijk valt hiertegen moeilijk protest aan te tekenen. De meeste bewoners hebben immers in

hun pogingen tot het verkrijgen van asiel al hun rechten immers gekregen en uitgeput.

Vrijwillige terugkeer: een uitkomst?

Terwijl we zitten te praten komt een Angolese mevrouw binnen om iets met Dirk DE VIS te bespreken. We verstaan er niet veel van, want ze praten Portugees. Het gaat blijkbaar over een brief die ze ontvangen heeft. DE VIS legt uit:

'Dit is nu typisch. Ze heeft een melding van een aangetekende brief ontvangen met betrekking tot haar vraag naar een voorlopig identiteitsbewijs. Maar zonder papieren kan ze die brief niet afhalen. Ik ga dan meestal mee naar de post om het wat uit te leggen. Als de bediende wat van goede wil is dan krijgt ze de brief misschien mee. Als deze mevrouw alleen gaat maakt ze geen enkele kans.'

Pol VAN CAMP sluit aan:

'Het meest onmenselijke wat onze mensen meemaken vind ik nog altijd de enorme machteloosheid om wat dan ook te doen. De voortdurende vrees ook om, zo gauw ze het huis verlaten, op gelijk welk moment te kunnen worden aangehouden. Die voortdurende paniek, het bestendig piekeren, het tevergeefs hopen ... dat vind ik hier nog altijd vreselijk om te zien. Maar natuurlijk, officieel hebben ze geen been om op te staan. Ze hebben immers de procedure geheel doorlopen en hebben hiermee wettelijk hun kans gehad.'

Is dat aanbod van een begeleide vrijwillige terugkeer in dit soort omstandigheden dan geen geschenk uit de hemel? DE VIS herinnert zich uit de voorbije jaren slechts hoge uitzonderingen die hiervan gebruik zouden hebben gemaakt. Hij vermoedt dat dit in dezelfde mate het geval is voor de mensen die tegenwoordig in de door de overheid opgerichte centra voor kortopvang terecht komen.

'Kunnen we spreken over vrijwilligheid bij deze mensen? Is het fair hen in de concrete omstandigheden aan te spreken op wat ze echt zouden willen? Zelf heb ik geleerd hen hierover geen vragen meer te stellen. Over het algemeen kunnen we als Belg de situatie van deze mensen onmogelijk inschatten. En zij van hun kant kunnen onmogelijk inschatten wat ze ons moeten en mogen zeggen opdat het op

de één of andere manier niet in hun nadeel zou uitdraaien. Wat ik wél zeker weet is dat het overgrote deel van hen een terugkeer naar hun land niet als een oplossing ziet. Misschien heeft dat niet altijd alleen met veiligheid te maken. Stel je maar voor dat je familie alles heeft verkocht om je oversteek naar Europa te financieren ... Leg dat maar eens aan iemand uit ... Ons gaat het er niet om hun verhaal uit te pluizen. We kunnen er trouwens niets aan oplossen, tenzij dan het comfort van een korte periode van rust waarin ze zich wat kunnen informeren en oriënteren. De mogelijkheid om uiteindelijk zélf te kiezen wat ze doen, dát is tenminste iets wat we hen hier kunnen aanbieden, naast de waterkans voor enkelingen toch nog aan papieren te geraken.'

Maatschappelijk draagvlak

Is dit beperkte aanbod voldoende om een initiatief als het vluchtelingenhuis te blijven verantwoorden? VAN CAMP en DE VIS nemen deze vraag zeer ernstig. Ze geven toe dat het soms een kwestie is van geloven, eerder dan van weten. Zélf zijn ze enorm verbaasd hoeveel aandacht en medewerking dit kleine, geïsoleerde huis sinds zijn ontstaan heeft weten te mobiliseren. Een vijftigtal mensen zijn actief betrokken om de bewoners les te komen geven of op allerlei manieren bij te staan. Toen het huis begin 2013 door de eigenaar plots te koop werd gesteld kon de vereniging rekenen op honderden sympathisanten voor financiële steun, waardoor het huis in eigendom kon worden genomen en het initiatief kon blijven bestaan. In tegenstelling tot de verwachtingen ondervindt het vluchtelingenhuis zelfs vanwege de onmiddellijke buurt heel wat steun.

'Niet dat die mensen allemaal op de barricades gaan springen voor die problematiek. Er zijn nu eenmaal de 'doeners' en de 'visie-ontwikkelaars'. En inderdaad, het zal hier en daar wel om een vorm van pure 'caritas' gaan. Maar het wil toch ook zeggen dat er, ondanks de tijdsgeest, bij een niet zo kleine groep in onze samenleving een verzet heerst tegen de dubbelzinnigheid van de overheidspolitiek als het om de verdediging van mensenrechten gaat! Daaraan houden we ons vast.'

Misschien is het dié gemeenschap die zich, ondanks de dominante macro- en micropolitieke logica's van staten, deelstaten en/of confederaties, assertief uit te spreken heeft over het soort

dienstverlening waartoe zij zich ten aanzien van de asielzoekers gehouden weet. Weze het misschien nog meer om haar eigen waardigheid, dan die van de asielzoeker.

CRIMINOLOGIE EN STRAFRECHTSTHEORIE / CRIMINOLOGY AND CRIMINAL LAW THEORY

Slachtofferschap van cybercrime *Twee theorieën en zes problemen waar onderzoekers mee aan de slag moeten*

Johan van Wilsem^a

^a Universitair Hoofddocent, Afdeling Criminologie, Universiteit Leiden (Corresp.: J.A.van.Wilsem@LAW.leidenuniv.nl).

In de huidige gedigitaliseerde samenleving speelt het Internet een steeds belangrijker rol bij de totstandkoming van criminaliteit (VAN ERP, STOL & VAN WILSEM, 2013). Allereerst is onder invloed van de technologische ontwikkelingen nieuwe criminaliteit ontstaan in de vorm van aanvallen gericht tegen computers of netwerken, via hacken, malware of botnets. Daarnaast geldt voor diverse bestaande delictvormen dat zij er een digitale variant bij hebben gekregen, zoals oplichting, bedreiging en identiteitsfraude. Ten slotte zijn er ook hybride vormen van criminaliteit ontstaan waarbij offline en online gedragingen worden gecombineerd voor het nastreven van illegale doeleinden, zoals het gebruik van moderne communicatiemiddelen bij mensensmokkel (JANDL, 2007) of de inzet van online verkoopsites voor de handel in drugs (VIJLBRIEF, 2012).

Twee theorieën

De afgelopen jaren zijn er met betrekking tot de eerste twee bovenvermelde vormen van cybercrime – de zogenaamde *computer-focused crimes* en *computer-assisted crimes* (FURNELL, 2002) – de nodige studies uitgevoerd in de V.S. en Europa, veelal aan de hand van slachtofferenquêtes. Wat zijn de patronen die we daarin tot dusverre waarnemen? Een dergelijke veelomvattende vraag laat zich niet eenvoudig beantwoorden, maar laat zich het beste leiden aan de hand van criminologische theorieën die tot dusverre zijn ingezet ter verklaring van dit fenomeen. Dominant hierin zijn de routine-activiteitentheorie

en de zelfcontroletheorie. Beide theorieën hebben een algemeen karakter en lijken vanuit een algemeen principe criminaliteitsverschijnselen te willen verklaren. Voor de zelfcontroletheorie geldt dit zeker. Deze theorie – die van oorsprong door GOTTFREDSON en HIRSCHI (1990) werd geformuleerd als een dadergeoriënteerde theorie – is sinds ongeveer 15 jaar in opmars als theorie, mede ter verklaring van slachtofferschap (zie voor een overzichtsartikel PRATT *et al.*, 2013). Het uitgangspunt is in principe toepasbaar op alle vormen van criminaliteit – en dus ook op uiteenlopende cybercrimes – en luidt dat impulsief handelen en een focus op korte-termijndoelen en het negeren van lange-termijndoelen leiden tot betrokkenheid in situaties waarin men sneller in de problemen raakt, zoals een ruzie, verkeersongeval, oplichting of ander onheil. Voor slachtofferschap van offline criminaliteit is de theorie inmiddels inderdaad veelvuldig bevestigd en dit geldt in toenemende mate ook voor uiteenlopende *computer-assisted crimes*, zoals online bedreiging en oplichting. Voor slachtofferschap van *computer-focused crimes*, zoals gehackt worden en malware besmetting ontbreekt deze bevestiging van de hypothese veelal, wat tot discussie heeft geleid of de *general theory of crime* wellicht zijn grenzen bereikt bij de verklaring van dit type criminaliteit (BOSSLER & HOLT, 2009; NGO & PATERNOSTER, 2011). Achterliggende gedachte hierbij is dat *computer-focused crime* gericht is tegen computers en aanvallen mogelijk niet afhankelijk zijn van persoonskenmerken van de gebruiker – het is een delict dat grotendeels buiten de schuld van de gebruiker plaats vindt (BOSSLER & HOLT, 2010). Een zwakheid aan de meeste hypothesetoetsingen hierover tot dusverre is echter dat zij gebaseerd zijn op kleine, selectieve samples onder Amerikaanse studenten. Recent grootschalig Nederlands onderzoek onder de algemene bevolking – waarvoor deze databeperkingen dus in mindere mate golden